

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра фізичної географії та картографії

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Перший проректор

“ _____ ” _____ 20__ р.

Програма навчальної дисципліни

Фундаментальні проблеми землезнавства

(назва навчальної дисципліни)

Спеціальність (напрямок): **103 Науки про Землю**

спеціалізація: **Географія**

факультет геології, географії, рекреації і туризму

2016 / 2017 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою Факультету геології, географії, рекреації і туризму

“ _____ ” _____ 20__ року, протокол №__

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: (вказати авторів, їхні наукові ступені, вчені звання та посади)
проф., д. техн. н. Черваньов І. Г

Програму схвалено на засіданні кафедри фізичної географії та картографії

Протокол від “ _____ ” _____ 20__ року №__

Завідувач кафедри фізичної географії та картографії

_____ проф. Черваньов І.Г.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Програму погоджено методичною комісією

Факультету геології, географії, рекреації і туризму
назва факультету, для здобувачів вищої освіти якого викладається навчальна дисципліна

Протокол від “ _____ ” _____ 20__ року №__

Голова методичної комісії _____

_____ проф. Жемеров О.О.
(підпис) (прізвище та ініціали)

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни “Фундаментальні проблеми землезнавства” складена відповідно до освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми підготовки освітньо-кваліфікаційного рівня магістр спеціальності (напряму): Науки про Землю спеціалізації: Географія

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни: первинне опанування студентами основними науковими положеннями загальної фізичної географії та вчення про географічну оболонку як глобального середовища Людства. Проблемно-систематичний виклад проблем землезнавства як основоположної фундаментальної основи географічної освіти.

1.3. Кількість кредитів: 12

1.4. Загальна кількість годин: 360

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Нормативна	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
1-й та 2-й	1-й та 2-й
Семестр	
2-й та 3-й	2-й та 3-й
Лекції	
54 год.	20 год.
Практичні, семінарські заняття	
54 год.	18 год.
Лабораторні заняття	
год.	год.
Самостійна робота	
252 год.	322 год.
Індивідуальні завдання	
год.	

1.6. Заплановані результати навчання

Сучасне землезнавство забезпечує компетентність майбутнього магістра географії у трьох основоположних напрямках:

- методологічно-просвітницькому;
- фундаментально-науковому фізико-географічному;
- глобально- геоекологічному.

Випускник класичного університету мусить відчувати себе ідеологом щодо географічного фахового спрямування перш за все у розумінні й здатності пояснювати географічні феномени, яким все у більшій мірі надається наголос серед найважливіших проблем людства. Щоденні телепередачі з землезнавчих та планетологічних питань, перспектив людства у освоєнні далеких небесних тіл створюють у соціумі стурбованість щодо проблем середовища буття, яке люди мусять знайти або створити штучно поза Землею (відомі проекти «Біосфера-2 та 3», перспектива освоєння Марсу, політи космічних зондів аж до Плутона і т.п.). Важливим є те, що географія інтегрує у собі досить широкий спектр знань про природу, суспільство й людську діяльність, котрі суттєво визначають загальне світосприйняття,

притаманне освіченій людині. Це надає актуальності землезнавчим проблемам як прообразу тих задач, які мусять бути вирішені до тривалого виходу людини поза межі Землі.

знати: методологічні принципи сучасної географічної науки та основні теоретико-методологічні проблеми землезнавства

вміти: осмислювати інформацію і знання з точки зору географічного способу пізнання; користуватися джерелами інформації про земні процеси та фундаментальними знаннями для пояснення фізико-географічних процесів та явищ, зокрема у геоecологічних проблемах;

закріпити навички професійного географічного мислення.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. НАУКА ЗЕМЛЕЗНАВСТВА: загальні засади.

Тема 1. Основоположне значення землезнавства в науках про Землю.

Тема 2. Наукові аспекти землезнавства.

Тема 3. Методологічно-просвітницька роль землезнавства. Освітня роль землезнавства.

Розділ 2. ЗЕМЛЕЗНАВСТВО В СИСТЕМІ ПРИРОДОЗНАВСТВА.

Тема 1. Сучасне природознавство, його світоглядні та наукові засади.

Тема 2. Місце землезнавства у природознавстві.

Тема 3. Науковий метод природознавства (стосовно до землезнавства).

Тема 4. Теоретичне дослідження, його місце у землезнавстві

Розділ 3. ПРОБЛЕМИ ОБ'ЄКТУ-ПРЕДМЕТУ ЗЕМЛЕЗНАВСТВА.

Тема 1. Класичні уявлення про об'єкт землезнавства.

Тема 2. Новітнє (з А.Григор'єва) розмежування натурного й наукового об'єкту землезнавства.

Тема 3. Сучасні предмет і аспекти землезнавства.

Розділ 4. ОРГАНІЗАЦІЯ ПРИРОДИ.

Тема 1. Сучасне поняття організації у природознавстві

Тема 2. Геосистеми, їх властивості Саморегулювання і його географічне значення.

Тема 3. Адаптація у геосистемах.

Тема 4. Синергетика і самоорганізація.

Тема 5. Геофізичні та геохімічні бар'єри.

Тема 6. Географічні пояси, зони, сектори. Типи симетрії (геометричні та фізичні).

Розділ 5. ДИНАМІКА ГЕОГРАФІЧНОЇ ОБОЛОНКИ ТА ГЕОСИСТЕМ.

Тема 1. Джерела енергії і форми руху.

Тема 2. Географічні теплові машини, їх землезнавчі моделі та прояви. Інші динамічні системи.

Розділ 6. «НОВА» ГЕОГРАФІЯ.

Тема 1. Поняття й зміст нової географії. Інформаційні аспекти нової географії.

Тема 2. Бізнес та географічні (геоecологічні) інноваційні проекти. Воєнна географія.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви модулів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	ср		л	п	лаб	інд	ср
1	2	3	4	5		7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. НАУКА ЗЕМЛЕЗНАВСТВА: загальні засади												
Тема 1	5	2	2			1	5	1				4
Тема 2.	5	2	2			1	5	1	1			3
Тема 3.	10	2	2			6	10	1	1			8
<i>Разом за розділом 1</i>	<i>20</i>	<i>6</i>	<i>6</i>			<i>8</i>	<i>20</i>	<i>3</i>	<i>2</i>			<i>15</i>
Розділ 2. ЗЕМЛЕЗНАВСТВО В СИСТЕМІ ПРИРОДОЗНАВСТВА.												
Тема 1.	20	2	2			16	20	1	1			18
Тема 2.	30	4	4			22	30	1	1			28
Тема 3.	25	2	2			21	25	1	1			23
Тема 4.	25	2	2			21	25	1	1			23
<i>Разом за розділом 2</i>	<i>100</i>	<i>10</i>	<i>10</i>			<i>80</i>	<i>100</i>	<i>4</i>	<i>4</i>			<i>92</i>
Розділ 3. ПРОБЛЕМИ ОБ'ЄКТУ-ПРЕДМЕТУ ЗЕМЛЕЗНАВСТВА.												
Тема 1.	10	2				8	10	1				9
Тема 2.	10	2				8	10	1	1			8
Тема 3.	10	2				8	10	1	1			8
<i>Разом за розділом 3</i>	<i>30</i>	<i>6</i>				<i>36</i>	<i>30</i>	<i>3</i>	<i>2</i>			<i>15</i>
Розділ 4. ОРГАНІЗАЦІЯ ПРИРОДИ.												
Тема 1.	10	2	2			6	10	1	1			8
Тема 2.	20	4	4			12	20	1	1			18
Тема 3.	20	4	4			12	20	1	1			18
Тема 4.	20	4	4			12	20	1	1			18
Тема 5.	20	4	4			12	20	1	1			18
Тема 6.	20	4	4			12	20	1	1			18
<i>Разом за розділом 4</i>	<i>110</i>	<i>22</i>	<i>22</i>			<i>66</i>	<i>110</i>	<i>6</i>	<i>6</i>			<i>98</i>
Розділ 5. ДИНАМІКА ГЕОГРАФІЧНОЇ ОБОЛОНКИ ТА ГЕОСИСТЕМ.												
Тема 1.	30	2	2			26	30	1	1			28
Тема 2.	30	4	4			22	30	1	1			28
<i>Разом за розділом 5</i>	<i>60</i>	<i>6</i>	<i>6</i>			<i>48</i>	<i>60</i>	<i>2</i>	<i>2</i>			<i>46</i>
Розділ 6. «НОВА» ГЕОГРАФІЯ.												
Тема 1.	20	2	2			16	20	1	1			18
Тема 2.	20	2	2			16	20	1	1			18
<i>Разом за розділом 6</i>	<i>40</i>	<i>4</i>	<i>4</i>			<i>32</i>	<i>40</i>	<i>2</i>	<i>2</i>			<i>36</i>
<i>Всього за курсом</i>	<i>360</i>	<i>54</i>	<i>54</i>			<i>252</i>	<i>360</i>	<i>20</i>	<i>18</i>			<i>322</i>

4. Теми семінарських (практичних, лабораторних) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Наука землезнавства: загальні засади	2
2	Землезнавство в системі природознавства	2
3	Класичні концепції природознавства	2
4	Сучасні концепції природознавства	2
5	Феноменологічні концепції та їх відношення до землезнавства	2
6	Монізм та дуалізм по відношенню до землезнавства	2
7	Простір у природознавстві та землезнавстві: порівняльний аналіз	2
8	Часові виміри об'єктів земної природи	2
9	Організація природи	2
10	Саморегулювання, його прояви у геосистемах	2
11	Самоорганізація, її географічні прояви	2
12	Геофізичні засади саморегулювання в географічній оболонці	2
13	Геохімічні засади саморегулювання в географічній оболонці	2
14	Способи міграції речовини у системі ландшафт-геологічне середовище	2
15	Геофізичні та геохімічні бар'єри	2
16	Можливості керування процесами у географічній оболонці	2
17	Здобутки і перспективи космічного землезнавства	2
18	Засоби ДЗЗ стосовно до глобальної природи	2
19	Світовий океан і океаносфера	2
20	Закономірності будови дна Світового океану	2
21	Внутрішні процеси у Світовому океані	2
22	Землезнавчі аспекти палеоокеанології	2
23	Проблеми уточнення об'єкту-предмету землезнавства	2
24	Динаміка географічної оболонки та геосистем	2
25	Інноваційно-інвестиційні потенціали землезнавства і їх використання	2
26	«Нова» географія і землезнавство у ній	2
	2 контрольні роботи	4
	УСЬОГО	54

5. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
	Розділ 1. НАУКА ЗЕМЛЕЗНАВСТВА: загальні засади	
1	Тема 1	1
2	Тема 2.	1
3	Тема 3.	6
	Розділ 2. ЗЕМЛЕЗНАВСТВО В СИСТЕМІ ПРИРОДОЗНАВСТВА.	
4	Тема 1.	16
5	Тема 2.	22
6	Тема 3.	21
7	Тема 4.	21
	Розділ 3. ПРОБЛЕМИ ОБ'ЄКТУ-ПРЕДМЕТУ ЗЕМЛЕЗНАВСТВА.	
8	Тема 1.	8
9	Тема 2.	8
10	Тема 3.	8
	Розділ 4. ОРГАНІЗАЦІЯ ПРИРОДИ.	
11	Тема 1.	6
12	Тема 2.	12
13	Тема 3.	12
14	Тема 4.	12
15	Тема 5.	12
16	Тема 6.	12
	Розділ 5. ДИНАМІКА ГЕОГРАФІЧНОЇ ОБОЛОНКИ ТА ГЕОСИСТЕМ.	
17	Тема 1.	26
18	Тема 2.	22
	Розділ 6. «НОВА» ГЕОГРАФІЯ.	
19	Тема 1.	16
20	Тема 2.	16
	<i>Всього</i>	252

6. Індивідуальні завдання

Не передбачено

7. Методи контролю

Поточний контроль – за письмовими тестами.

Підсумковий контроль – письмовий тест

10. Розподіл балів, які отримують студенти

Приклад для підсумкового семестрового контролю в формі заліку без виконання залікової роботи

Поточний контроль та самостійна робота			КР	Сума
Розділ 1	Розділ 2	Розділ 3		100
T1...T7	T1...T5	T1 ...T9		100
20	20	20	40	

T1, T2 ... T12 – теми розділів.

**Приклад для підсумкового семестрового контролю при проведенні семестрового
екзамену або залікової роботи**

Поточний контроль та самостійна робота										КР	Разом	Екзамен	Сума
Розділ 1			Розділ 2								60	40	100
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T8	T9	T10	T11		60	40	100
2	3	5	5	2	3	5	2	3	5	20			

T1, T2 ... T12 – теми розділів.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка	
	для екзамену	для заліку
90 – 100	відмінно	зараховано
70-89	добре	
50-69	задовільно	
1-49	незадовільно	не зараховано

9. Рекомендована література

Основна література

1. Багров М.В. Землезнавство: підручник для університетів України / Багров М.В., Боков В.О., Черваньов І.Г. К.: Либідь, 2000.- 464 с.
2. Боков В.А. Пространственно-временная организация геосистем. - Симферополь: СГУ, 1982. – 68 с.
3. Олійник Я.Б. Загальне землезнавство: підручник /Я.Б.Олійник, П.Г.Шищенко, Р.П.Федоришак. К.: Знання-Прес, 2008. - 342 с.
4. Олійник Я.Б. Основи екології : підручник / Я. Б.Олійник, П. Г. Шищенко, О. П. Гавриленко. - Київ : Знання, 2012. - 558 с.

Допоміжна література

1. Арманд А.Д. Самоорганизация и саморегулирование географических систем. - М.: Наука, 1988.- 264 с.
2. Боков В.А. Пространственно-временная организация геосистем.- Симферополь: СГУ, 1983. – 80 с.
3. Боков В.А. Пространственно-временной анализ в территориальном менеджменте /Боков В.А., Тимченко И.Е., Черванев И.Г. - Симферополь: ТНУ имени В.И.Вернадского, 2005. – 254 с.
4. Гришанков Г.Е. Введение в физическую географию. Предмет и метод: учебное пособие. -К.: Знання, 2001. – 250 с.
5. Гродзинський М.Д. Сприйняття ландшафту: місце и простір – У 2-х т. - К.: НВЦ КДУ імені Тараса Шевченка, 2005. Т.1 – 430 с., т.2 – 470 с.
6. Гродзинський М.Д., Савицька О.В. Естетика ландшафту: навчальний посібник.- К.: КНУ імені Тараса Шевченка, 2005.

7. Джеймс П., Мартин, Дж. Все возможные миры. История географических идей: перев. с англ.- М.: Прогресс, 1988. – 672 с.
8. Информационные модели биосферы /под ред. Д. Таргульяна.- М.: 1988. – 326 с.
9. Исаченко А.Г. Теория и методология географической науки: учебник для студ. вузов. - М.: Академия, 2004. – 400 с.
10. Калесник С.В. Общие географические закономерности Земли. - М.: Мысль, 1970. – 283 с.
11. Калесник С.В. Проблемы физической географии: избранные труды. - Л: Наука, 1983. – 288 с.
12. Котляков В.М. Инновационная география и инновации в географии (вместо предисловия) / Котляков В.М., Тишков А.А. //Инновационные и интеграционные процессы в регионах и странах СНГ /, И-т географии РАН, 2011.- С.7-10.
13. Кэри У. В поисках закономерностей развития Земли и Вселенной. Перекл. з англ.- М.: Мир, 1991.- С. 19 -101.
14. Мукистанов Н.К. Методологические проблемы теоретизации географии.- Алма-Ата, Наука - 1979.- 187 с.
15. Мукистанов Н.К. От Страбона до наших дней. М.: Мысль, 1985. – 360 с.
16. Ныммик У., Мересте С. Современная география: вопросы теории. М.: Мысль, 1984. – 296 с.
17. Пащенко В.М. Теоретические проблемы ландшафтоведения. К.: Наукова думка, 1993.- 283 с.
18. Петлін В.М. Конструктивне ландшафтознапство. Львів: - НВЦ Львів.у-ту імені Івана Франка, 2006.- 357 с.
19. Петлін В.М. Синергетика ландшафту. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2005. – 205 с.
20. Ретеюм А.Ю. Земные миры. М.: Мысль, 1986.- 268 с.
21. Руденко Л.Г. О роли географической науки и инноваций в развитии регионов Украины /Руденко Л.Г., Багров Н.В., Палиенко В.П. и др. //Там же.
22. Сонько С.П. Просторовий розвиток соціо-природних систем: шлях до нової парадигми. К.: Ника-центр, 2001. – 286 с.
23. Харвей, Дж. Научное объяснение в географии: перев. с англ. М.: Прогресс, 1974.- 502 с.
24. Хлебопрос Р.Г., Фет А.И. Природа и общество. Модели катастроф. Новосибирск, 1999.
25. Черванев И.Г., Боков В.А., Тимченко И.Е. Геосистемные основы управления природной средой. - Х.: НВЦ ХНУ имени В.Н.Каразина, 2004.- 135 с.
26. Шупер В.А. Развитие теоретических представлений в области пространственного анализа // Изв. РАН. Сер. географ. 2011. - № 2. С. 7-18.